

**ÓŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW w WARSZAWIE**

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

1. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” **SCHRONY BOJOWO – POZORNE
MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA”
OB. NIE UŻYTKOWANE**

13,6/

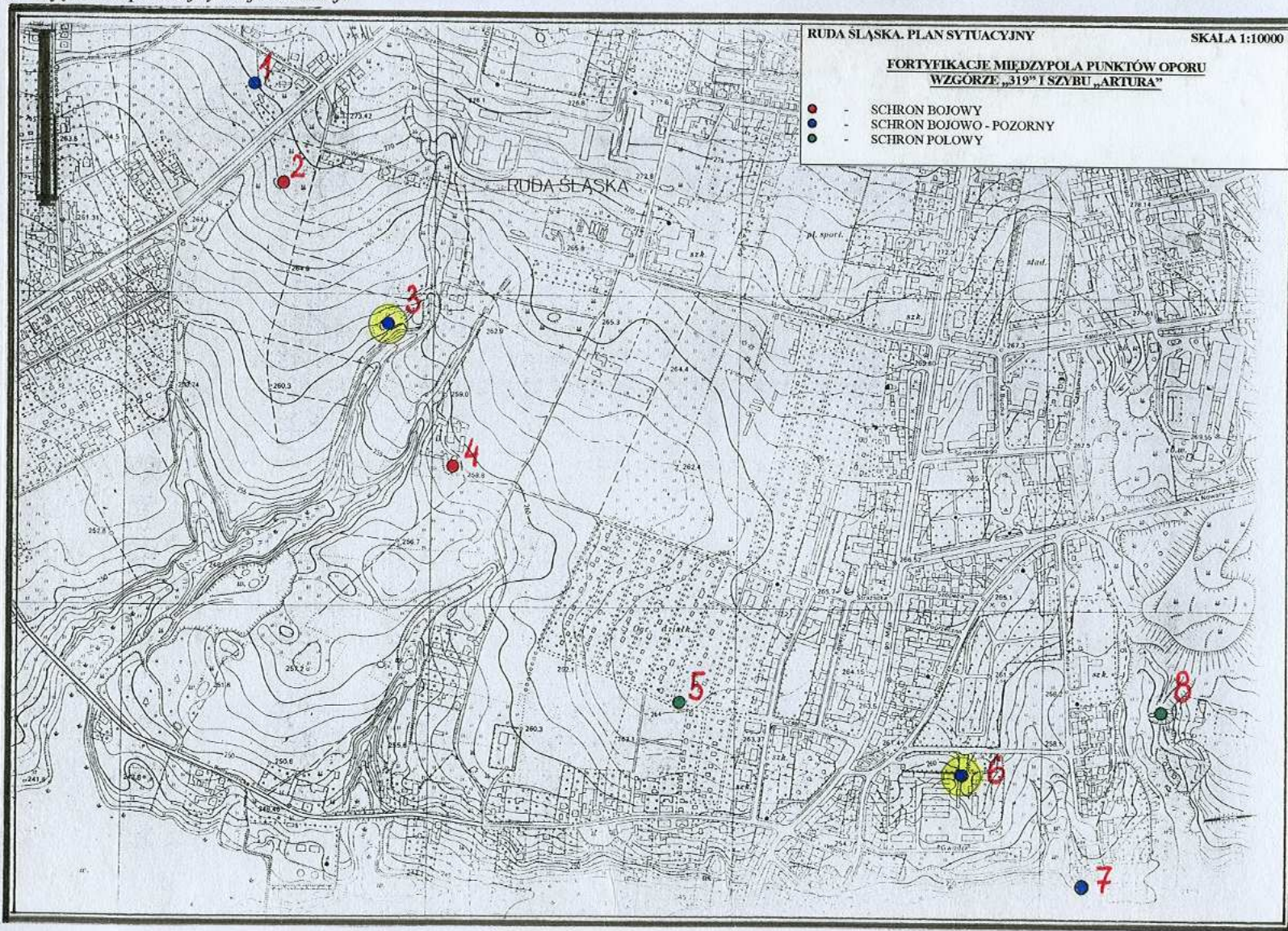
2. *Czas powstania*

1938 – 1939 r

3. *Miejscowość*

**RUDA ŚLĄSKA –
BIELSZOWICE, WIREK**

11. *Zdjęcie rzut przekrój sytuacja orientacja*

4. *Adres*

Schrony położone odpowiednio:
w Bielszowicach na pd. od ul.
Wideckiego przy strumyku /3/,
w Wirku w granicach parceli przy
ul.Magdziejza 28 /6/
nr hipoteczny dz. nr.....
KW.....

5. *Przynależność administracyjna*

województwo Śląskie
powiat grodzki Ruda Śląska
gmina miasto Ruda Śląska

6. *Poprzednie nazwy miejscowości*

Bielschowitz,
Neudorf, Antonienhütte, Ruda

7. *Przynależność administracyjna
przed 31 grudnia 1998r*

województwo katowickie
gmina miasto Ruda Śląska

8. *Właściciel i jego adres*

schron nr 1 - Skarb Państwa –
Prezydent Miasta Ruda Śląska
schron nr 7 - E.Maniak,
A.Januszkiewicz Ruda Śląska
ul.Magdziejza 28

9. *Użytkownik i jego adres*

j.w

10. *Rejestr zabytków*

Nr
data

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numery i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

Schron nr 6 – jedyny z płytą pancerną.

25. Opracował

tekst mgr inż. Adam Szewczyk
plany, rysunki mgr inż. Adam Szewczyk
zdjęcia, fotografie mgr inż. Adam Szewczyk

sierpień – wrzesień 2001 roku

miejsca przechowywania negatywów

mgr inż. Adam Szewczyk
Katowice ul. Tysiąclecia 1/19

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego.

22. Bibliografia

- Denkschrift über die polnische Landbefestigung, Berlin 1941r,
- Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4
- Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od poł. XVIII w. do 1945r. Województwo katowickie, Warszawa 1998r.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

wkładka szt. 4...

Przebieg granicy polsko – niemieckiej na terenie Górnego Śląska został określony 20.10.1921r decyzją organu wykonawczego Paryskiej Konferencji Pokojowej. Wkroczenie Wojsk Polskich na Górny Śląsk w czerwcu 1922r zapoczątkowało przygotowania obronne w strefie przygranicznej. Zachodni odcinek granicy przecinający tereny o największej koncentracji przemysłu zabezpieczała 23 Dywizja Piechoty. Jej dowódca gen. bryg. dr Józef Zajac zaproponował budowę fortyfikacji stałych. Wiążące decyzje zapadły w 1933r. W tym czasie w Sztapie Generalnym zatwierdzone zostały projekty pierwszych fortyfikacji w pasie umocnień przygranicznych. Ich autorem był gen J.Zajac. Od 1933r realizowano program budowy fortyfikacji - w szczególności na kierunkach wylotów głównych tras z Bytomia i od strony Zabrze. Dojście Hitlera do władzy decydowało o przyspieszeniu realizacji prac. Pierwsze budowle obronne wzniesiono na zach. od Bobrownik w kolanie Brynicy oraz na pd-zach. od Dąbrówki Wielkiej. Fortyfikacje powstały także na pd-zach. od Kochłowic w rejonie Szybu „Artura”, gdzie prace prowadzono od 1934r. W 1935r w rejonie Szybu „Artura” istniało już kilka schronów bojowych przypisanych do pozycji skrzydłowej osłaniającej rejon przemysłowy od pd. W następnych latach prace zostały zintensyfikowane a pas umocnień rozciągnięto na dystansie 60km, od Przeczyc do Gostynki. Od wiosny 1936r za budowę fortyfikacji odpowiadał płk. J.Sadowski – nowy dowódca 23 DP. W okresie 1935-36r zbudowano 48 obiektów, tak samo w roku następnym. W 1938r oddano 27 schronów oraz 4 obiekty hydrotechniczne. W 1939r wykonano ok. 50 obiektów. Łącznie powstało dziewięć punktów oporu. W pobliżu Nowego Bytomia, na terenach Bielszowic i Czarnego Lasu rozbudowano punkt oporu Wzgórze „319”. Schrony rozmieszczono z dwóch stron drogi z Rudy z zakończeniem ufortyfikowanej strefy w rejonie cegielni na polach Bielszowic. Etap prac zamknięto w 1938r.

c.d na wkładce

Schrony bojowo - pozorne – zlokalizowane odpowiednio

- **schron nr 3:** na obrzeżu Bielszowic od wsch., przy strumyku. Miejsce schronu wyznaczają tereny rolne na pd od ul Wiedeckiego. Schron powstał w pobliżu dawnej granicy państwowej. Uzupełniał obronę pd. przedpola w strefie łąk rozciągających się pomiędzy Bielszowicami a Nową Wsią, na obszarze dochodzącym do KochłóWKi. Schron był element w systemie fortyfikacji międzypola punktów oporu Wzgórze „319” i Szybu „Artura”. W sąsiedztwie pozostają ciężkie schrony bojowe rozmieszczone odpowiednio, od pn-zach, i pd-wsch.
- **schron nr 6:** w środkowej części Wirka od pd., w rejonie skrzyżowania ul. Magdziejza z ul. 1 Maja. Miejsce schronu wyznacza teren zabudowany w strefie dawnych łąk, dochodzących od pd. do rozlewisk KochłóWKi. Lokalizacja schronu pozwalała na zabezpieczenie przedpola od strony rzeki na wysokości stacji kolejowej i drogi z Halemby z mostem na KochłóWce, wiodącej z pd.,. Schron powstał w układzie fortyfikacji międzypola punktów oporu Wzgórze „319” i Szybu „Artura”. W sąsiedztwie rozmieszczono dwa kolejne obiekty – schron bojowo-pozorny /od strony pd-wsch,/ i schron polowy /od strony pn-zach,/.

Schron : zbudowany w konstrukcji żelbetowej, wylewanej, zbrojonej prętami stalowymi \varnothing 10mm w warstwie zewnętrznej oraz \varnothing 20mm w warstwie wewnętrznej. Grubość ściany czołowej ze strzelnicą ckm - 1m Grubość ścian bocznych – 0,6m. W schronie nr 6 grubość ściany bocznej ze strzelnicą rkm - 1m. Grubość ściany w części pozornej - 0,3m. Schron jednokondygnacyjny. W stropie belki stalowych wzmocnień przeciwodpryskowych z szyn. Grubość stropu ok. 0,85m. . Powierzchnie zewnętrzne oraz wewnętrzne ścian nie tynkowane z widocznymi śladami odeskowania. Od zewnątrz w miejscach połączeniu partii ścian i stropu zaokrąglenia. Na styku z podłożem izolacyjna warstwa zabezpieczająca z lepiku. Budowla na rzucie nieregularnym, podzielonym na dwa fragmenty. W części otwartej wydłużony segment partii pozornej. W uzupełnieniu fragment zasadniczy o obrysie zbliżonym do kwadratu obejmujący zamknięty segment partii bojowej. W układzie bryły odsłonięta zwarta partia segmentu bojowego oraz część pozorna w formie wydłużonego i licującego z nią muru, zawierającego wypełnienie nasypem ziemnym obejmującego całość. W zakończeniu części pozornej niewielki fragment załamane prostopadłe muru. W partii bojowej, w strefie tylnej prostokątny otwór wejścia. Od czoła strzelnica ckm o wymiarach zewnętrznych 0,8x0,5m i zuskokowanych przeciwykoszetowo obrzeżach powodujących zmniejszenie światła prostokątnego otworu od wewnątrz /schron 3/ oraz płyta pancerna o grubości 120mm i szerokości 1,35m ze środkowym otworem strzelnicy ckm o średnicy \varnothing 31cm. /schron 6/. W strefie bocznej niewielki otwór strzelnicy rkm /tylko w schronie nr 6/. W otworze wejściowym drzwi pancerne uchylne na zewnątrz z dwoma skrzydłami - dolnym i górnym, osadzonymi na bocznych zawiasach.

W zamknięciu strzelnicy stalowe okiennice uchylne do wewnątrz o dwóch skrzydłach mocowanych na bocznych zawiasach /schron nr 3/. W skrzydłach drzwiowych i okiennicach otwory obserwacyjno – strzelnicze. W części pozornej prostokątny otwór „wejściowy” o szerokości 0.8m z nadprożem 1,18m poniżej górnej krawędzi muru.

Wnętrze: w części właściwej izba bojowa,

Wyposażenie : dolne skrzydła pancernego zamknięcia w otworze wejściowym /w schronie nr 3/,

Uzbrojenie : zasadniczo schron wyposażony w ckm /w schronie nr 6 także rkm wz 28/

Instalacje : prawdopodobnie wyłącznie polowa instalacja łączności telefonicznej

14. Kubatura m ³	15. Powierzchnia użytkowa m ²	16. Przeznaczenie pierwotne schron bojowo-pozorny	17. Użytkowanie obecne obiekt nie użytkowany
--	---	--	---

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

Na przełomie lat 70 i 80- tych schron nr 6 uległ poważnym przekształceniom. Od tego czasu budowla stanowi fragment wiaty w przedłużeniu rampy.

Partia bojowa. Widok od zach.

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropkonstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)

Obiekt nr 3

- z uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry
- odspojenie części bojowej od pozornej /szkody górnicze/
- wewnątrz izby bojowej wypełnione wodą do ok. 0,5m
- w otoczeniu schronu zarośla
- znaczna korozja stalowych elementów
- partia ziemnego nasypu znacznie obniżona i zniekształcona

Obiekt nr 6

- uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry
- usunięcie nasypu części pozornej i zasypanie wejścia
- dobudowanie do schronu rampy
- zabudowanie nad odsłoniętą partią pozorną blaszanego zadaszenie /adaptacja całej partii na wiatę/

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Schron nr 3. Wykonanie odprowadzenia dla wody z wnętrza schronu. Uporządkowanie otoczenia z wycinką zarośli. Pożądane odtworzenie pierwotnego nasypu. Wyeksponowanie schronu. Oznakowanie. Obiekt wymaga zachowania w formie świadka. Popularyzacja podstawowych informacji o obiekcie w przewodnikach.

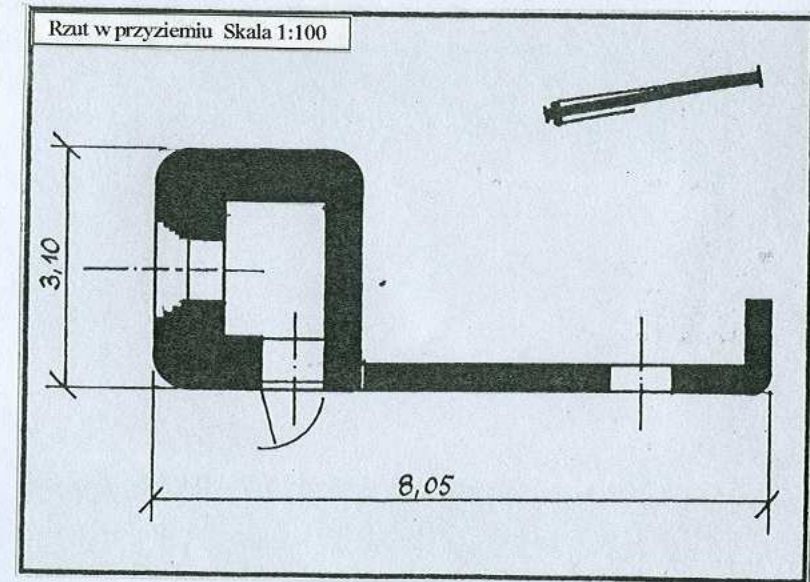
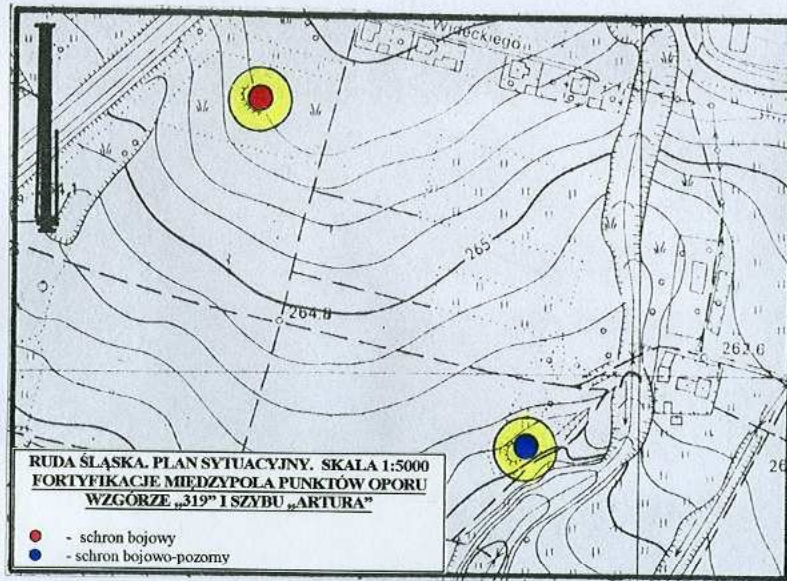
Schron nr 6. Pożądane wykonanie rewaloryzacji schronu. Oznakowanie. Niezbędne zachowanie w formie świadka. Popularyzacja podstawowych informacji o obiekcie w przewodnikach.

1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – BIELSZOWICE, WIREK	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO – POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /3,6/	3. <i>Zawartość wkładki</i> ciąg dalszy punktu 12 - historia obiektu ilustracje
--	---	---

c.d historii

Do fortyfikacji punktu oporu Wzgórze „319” należało ok. 12 obiektów. Podobną liczbę schronów zawierały umocnienia sąsiedniego punktu oporu w zespole Szybu „Artura” na terenach Kochłowic. Punkty oporu umożliwiały obronę okrężną. Pomiedzy nimi zaprojektowano fortyfikacje w systemie liniowym. Ich budowę przeprowadzono zasadniczo w okresie 1937 - 1938r. W pozycjach liniowych, tak jak w punktach oporu główne obiekty obronne były dziełami indywidualnymi. Stanowiły budowle jednokondygnacyjne, najczęściej ze strzelnicami ckm /także armat p.pan/ i pojedynczymi kopułami pancernymi. Odległości między głównymi schronami jak też schronem skrajnym punktu oporu Wzgórze „319” wynosiły ok. 500 – 800m. W 1938r, w kolejnym etapie prac linia obronna została uszczelniona umocnieniami w typie fortyfikacji lekkich. Na odcinku liniowym przecinającym teren Bielszowic dwa nowe schrony zostały rozmieszczone pomiędzy głównymi obiektami. Inne powstały we wsch. części pasa obronnego, już na obszarze Wirka. Wszystkie, pomimo, że przypominały duże ciężkie schrony były schronami bojowo-pozornymi. W stosunku do pierwszych posiadały znacznie skromniejsze uzbrojenie i wyposażenie. Budowle wzniesiono wg typowych, ujednoliconych projektów. Schrony bojowo-pozorne zostały przeznaczone dla nielicznej załogi złożonej z dwóch bądź trzech żołnierzy zajmujących izbę bojową w formie jednego małego pomieszczenia ze strzelnicą ckm. Większą „pozorną” część schronu stanowiła partia nasypu ziemnego i tylnej ścianki z otworem wykonanym w formie drugiego, ślepego wejścia. Schrony nie posiadały obrony czołowej. Strzelnice dostosowano najczęściej do prowadzenia ognia bocznego - w niektórych schronach wprowadzono dodatkową strzelnicę rkm, przeznaczoną do obrony bezpośredniej, od strony ataku. Jeden z obiektów bojowo – pozornych powstał pomiędzy głównymi schronami pozycji liniowej. Został dostosowany do prowadzenia ognia bocznego przed schron sąsiedni położony po jego pd-wsch. stronie z jednoczesnym zabezpieczeniem kierunku południowego przedpola i uzupełnieniem obrony na obszarze aż po Kochłówkę. Od strony ataku, z zach. schron został zabezpieczony nasypem ziemnym. Od czoła, osłonę zabezpieczającą w strzelnicy stanowiła typowa, dwuskrzydłowa okiennica pancerna. Drugi ze schronów bojowo – pozornych został zbudowany na pn. od stacji kolejowej. Jego lokalizacja pozwalała na zabezpieczenie przedpola od strony rzeki z mostem i drogą wiodącą z Halemby. Z uwagi na małą odporność oraz duże zagrożenie wynikające z położenia schronu, obiekt wymagała lepszego dostosowania do warunków bezpośredniego ostrzału. W budowlu zwiększono grubość ściany bocznej, od strony zach. oraz wprowadzono dodatkową strzelnicę zwróconą na drogę z Halemby. Od czoła, ochronę dla zabezpieczenia głównej strzelnicy stanowiła wyjątkowo, tylko tu użyta płyta pancerna z pancerną osłoną stanowiska strzelca. Główne prace przy schronach bojowo - pozornych zostały wykonane w 1938r. Montaż płyty pancernej odbył się w 1939r i był prawdopodobnie związany z przebudową schronu. W tym czasie dla uszczelnienia obrony realizowano budowę dalszych schronów ale już w typie umocnień połowych. Wznoszono je oszczędnie z założeniem, że niewielkie rozmiary budowli zadecydują o ich przetrwaniu w warunkach ostrzału artylerii, mimo małej odporności. Dodatkowe schrony również zawierały pojedynczą izbę oraz jedną lub dwie strzelnice ckm. Dwa tego typu obiekty powstały w rejonie Wirka. Wzmocniły obronę centralnej i pd-wsch. części pozycji liniowej. Od marca 1939r Śląskie fortyfikacje podlegały armii „Kraków” /z Grupą Operacyjną „Śląsk” w składzie dowodzoną przez gen. J.Sadowskiego/. W dniach poprzedzających wybuch wojny linia umocnień stanowiła mocne oparcie dla grup walczących z niemieckimi bojówkami dywersyjnymi. W Bielszowicach i Czarnym Lesie przy gliniankach dochodziło do walk. W nocy z 2 na 3 września z uwagi na panującą na froncie sytuację wszystkie schrony należące do fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” zostały rozbrojone i opuszczone. Stan taki trwał przez okres okupacji. W pierwszych latach powojennych niektóre obiekty fortyfikacyjne były traktowane jako budowle przydatne dla celów wojskowych i okresowo przeprowadzano w nich ich konserwację. W następnym okresie dawne schrony bojowe były obiektami opuszczonymi i ulegały dewastacji. Schron bojowo-pozorny o podwyższonej odporności został wykorzystany pod konstrukcję wiaty na terenie Miejskiego Przedsiębiorstwa Robót Budowlanych w Rudzie Śląskiej. Obiekt w znacznej mierze zmienił charakter. Do zespołu projektantów schronów należał płk Jan Sadowski, płk W. Klaczyński

Schron nr 3

Widok od strony pd – zach.

Widok od strony pd.

1. *Miejscowość*

RUDA ŚLĄSKA –
BIELSZOWICE, WIREK

2. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO –
POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i
SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /3,6/

3. *Zawartość wkładki*

ilustracje

Schron nr 3

Widok partii pd. ze strzelnicą ckm i otworem wejściowym.

Widok otworu strzelnicy ckm.

Widok od pn. na partię pozorną i stropową schronu

Widok pn. narożnika części pozornej, od wsch.

1. Miejscowość

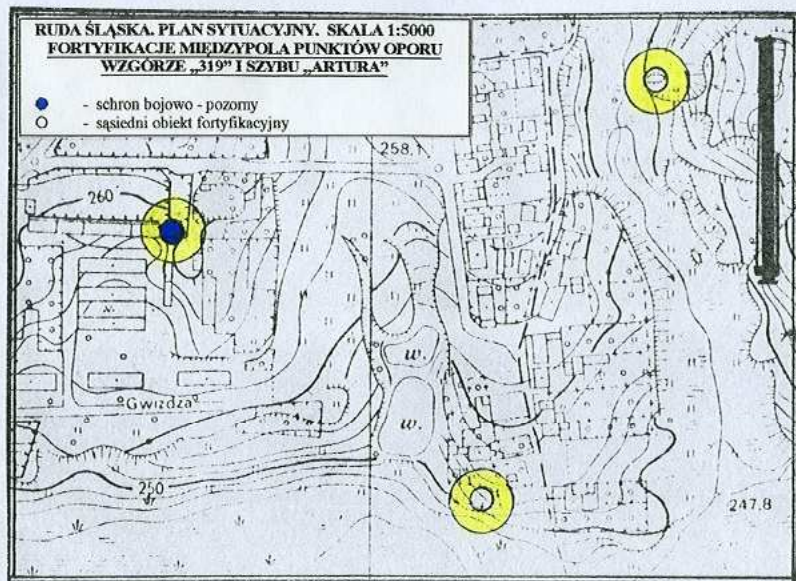
RUDA ŚLĄSKA –
BIELSZOWICE, WIREK

2. Obiekt

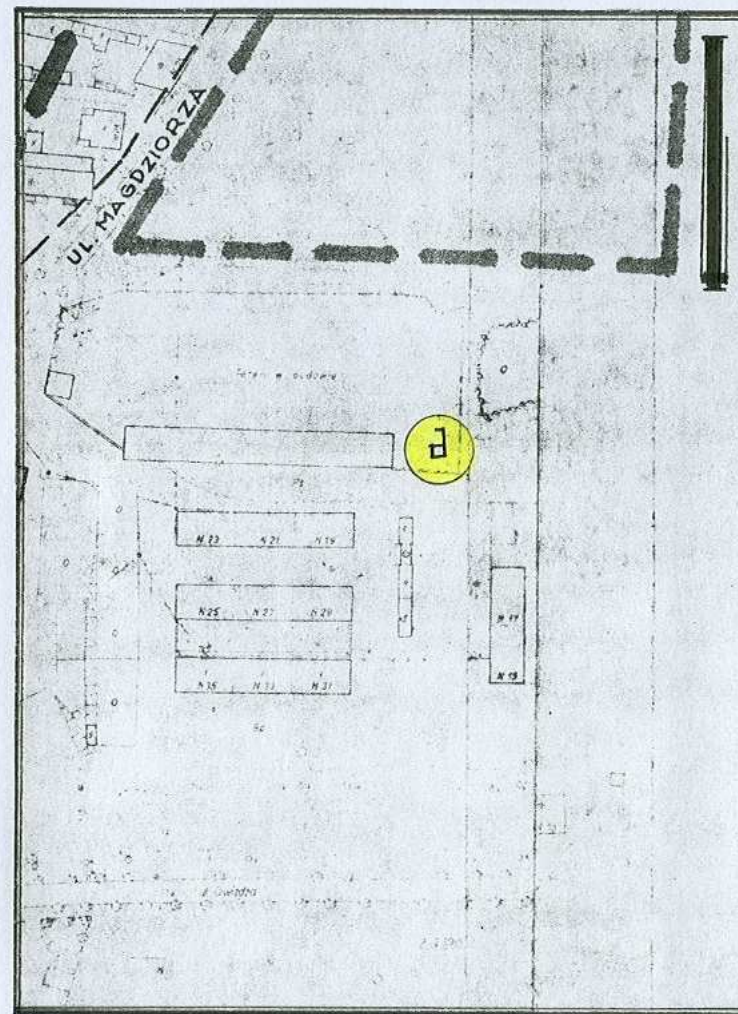
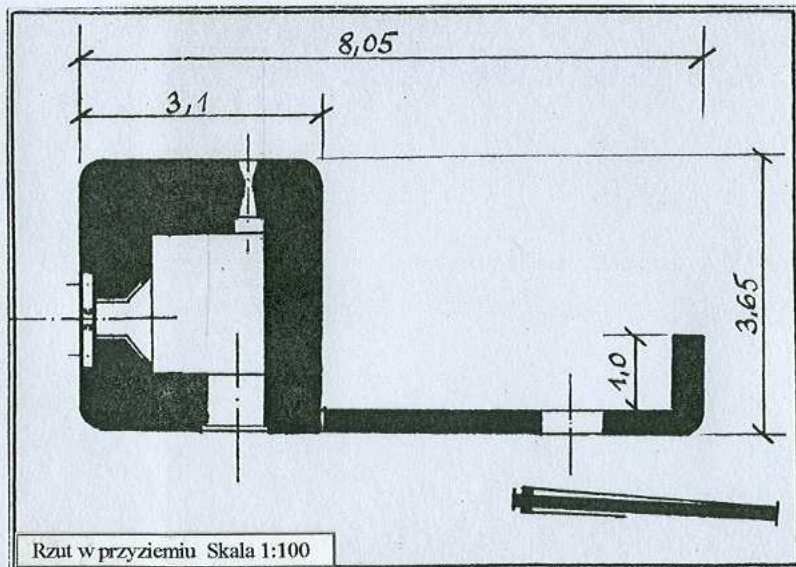
Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO –
POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i
SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /3,6/

3. Zawartość wkładki

ilustracje

Schron nr 6

Fragment planu sytuacyjnego Rudy Śląskiej z
miejscem schronu. Skala 1:2000

Widok muru partii pozornej od strony wewnętrznej /zach./

Widok partii bojowej /fragment zach./

Partia pd. Płyta pancerna strzelnicy ckm.

1. *Miejscowość*RUDA ŚLĄSKA –
BIELSZOWICE, WIREK2. *Obiekt*Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO –
POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i
SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /3,6/3. *Zawartość wkładki*

ilustracje

Schron nr 6

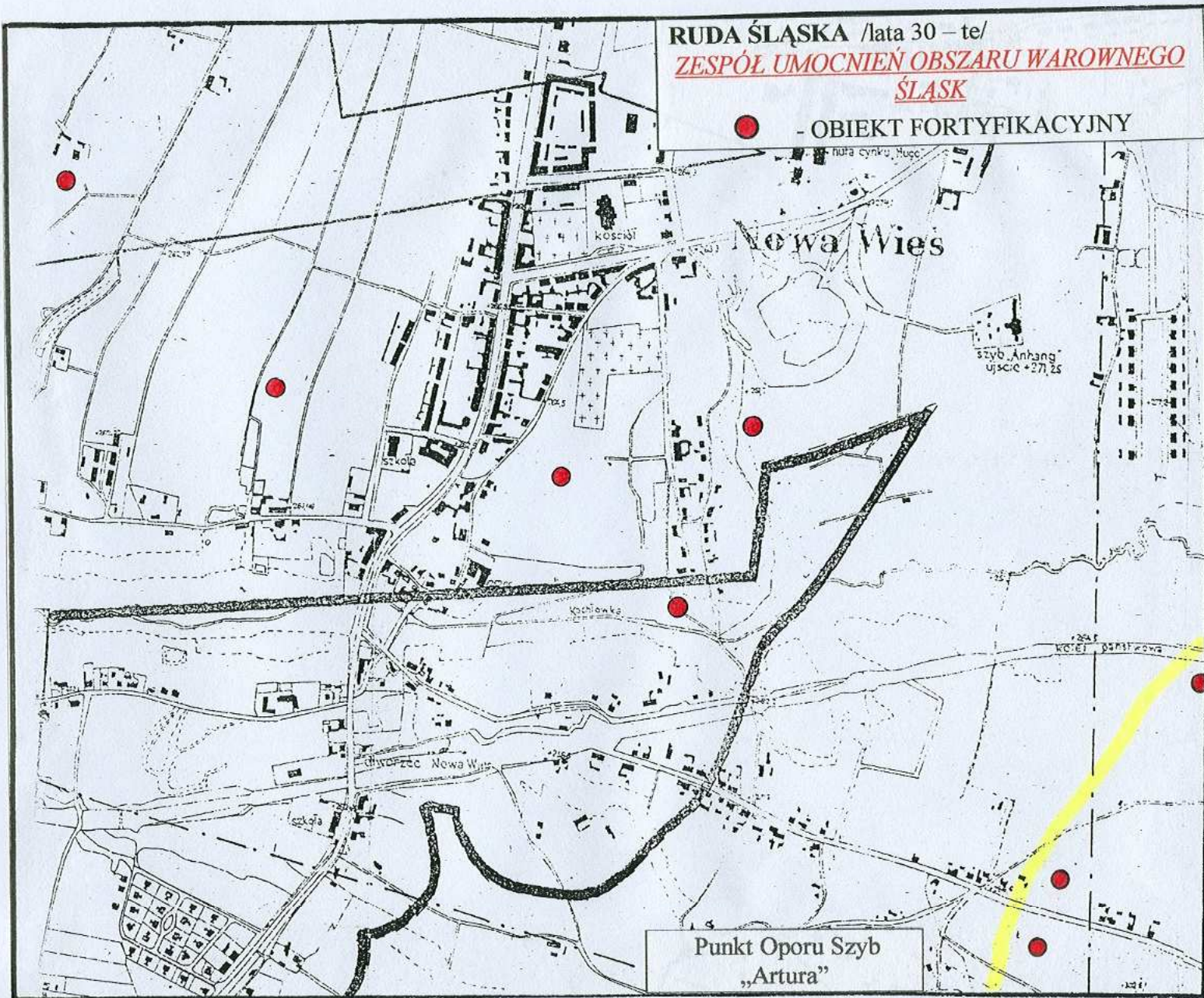
Widok od pd – zach.

Widok ogólny od zach.

RUDA ŚLĄSKA /lata 30 - te/
ZESPÓŁ UMOCNIEŃ OBSZARU WAROWNEGO
ŚLĄSK

● - OBIEKT FORTYFIKACYJNY

Punkt Oporu Szyb
„Artura”